

Moja Kumerdej: *Fragma*. Ljubljana: Študentska založba 2003 (zbirka Beletrina).

Fragma, označevalec brez označenca, zven brez vsebine. Tako rekoč šum. Praktično nič. Pa vendar, kot to označi v spremni besedi Mladen Dolar, tisto nekaj, kar se zaprede in nas omreži. Vakuum, ki naredi prostor želji, ekscesni, čezmerni želji, ki na koncu požre svoj subjekt. Pogoltne ga, ker se ta ne more več upirati njeni transgresivnosti, njeni večni zahtevi po potešitvi, ki realno seveda nikoli ne more zapolniti manka praznine.

Patološka ljubezen, ki odstrani vse zapreke na poti do objekta afekcije, ljubezen kot orodje narcizma, ljubezen, ki nemočno žrtev pretaplja v rablja, in tista, ki utripa kot golo sovraštvo, so konkretizacije želje, ki omreži subjekt. Videti je, da postane subjekt orodje želje, a tisto, kar se v kopreni dejansko "ugonobi, uduši, zatre", ni subjekt sam, temveč njegova žrtev. To nam razkriva svojevrstna analiza, ki se ji subjekt prostovoljno podredi. Pripoved konstruira psihotična introspekcija pripovedovalca; odvija se kot nemi, notranji dialog rablja, ki zahrbtno ogovarja svojo žrtev: "Vem, da ti ne veš, da vem vse. V tem sta moja moč in prednost pred tabo, ki se ti sanja ne, da sva že na bojnem polju /.../" Čeprav pripovedovalca omejujejo stene lastnega lika, je glede na žrtev vsevednež, ki ji škodoželjno šepeta njeno usodo.

Še tako koncizen uvid v lastno zapredenost pa ne razkrije *okvare*, saj kot vemo, bolnik ne more analizirati samega sebe, vsaj z znatnim uspehom ne. Paradoks (samo)analize ni v tem, da vsej strogosti navkljub, neprizanesljivi, celo mučni doslednosti, zgreši zapredek, temveč – zaradi česar bralcu ledeni kri v žilah – spoznanje, da je za subjekt zgolj igra in njeni terapevtski učinki niso niti potrebni niti zaželeni. Subjekt se namreč ne ustraši zahtev želje, niti se ne skuša izviti iz njenega primeža. Ne prizna vsiljenosti želje, temveč željo določi kot svojo voljo. Tiranija želje tako preneha biti odraz njegove nemoči in postane ravno nasprotno, pozicija gospodarja, ki ima nadzor s tem, ko *zavestno* vztraja v patološkem želje. Podreditev

želji je sedaj dejansko subjektova volja; želja, da ga obvladuje gon in v predhodnem trenutku tudi nadvlada.

“Odšla sem v kuhinjo in – ne vem, tega nikakor nisem načrtovala, o tem nikoli nisem razmišljala, zgodilo se je povsem spontano – v kozarec vode sem namesto nekaj kapljic tramala zlila skoraj vso stekleničko,” izpove ženska v *Merniku sreče* in hladnokrvno nadaljuje: “Zelo me je prizadelo, ko sem slišala, da si med vožnjo verjetno zaspala, zaradi česar te je odneslo s ceste, da imaš srečo, da si sploh preživela in da boš zaradi hude poškodbe hrbtenice do smrti priklenjena na posteljo ...” Trenutek, ko se želja sooči z etosom, je za subjekt samo trzljaj. Posledic tako rekoč ne občuti. Brez hudih vznemirjanj nadaljuje pot želje. Hladnokrvna treznost pripovedovalca izključuje možnost, da bi se šok vendarle dogodil, a bi po svojih razsežnostih presegel zavest subjekta in ga ta ne bi mogel zaznati. Šoka ni. Usodna slabost ne spremeni ničesar. Ni ne slabost ne past za subjekt. Ni brezglavega pripovedovalca, ki bi skušal “zbrati misli v točko” in ostanke preteklosti, ki je za vselej izgubljena.

“Zdi se mi, da je njena smrt postala tvoja dokončna zaveza do mene, četudi hkrati vem, da to, kar do mene čutiš, ni toliko ljubezen, ampak bolj občutek krivde” (*Pod gladino*). Smrt otroka, ki bi jo lahko preprečila, pa jo raje naprti njemu, ki ga ljubi, da si v njegovem občutku krivde zagotovi večno zavezo, ni nikakršen davek, ki bi omajal vrednost želje. V tem je grozljivost pripovedi. Pravzaprav gre za splet fantastičnega in grozljivega v sublimnem. Grozljiv v teh zgodbah namreč ni manko etičnega imperativa, temveč je to groza, ki spremlja ugodje v občutju sublimnega. To je ugodje, ki ga občuti subjekt, ko z varne razdalje motri nekaj strašljivega in neizmerne. Fantastičnost kratkih zgodb, ki jo gradi specifična potujitev realnosti, estetizira moralno dilemo. Hiperboličnost same želje in njena ekscesivnost pa ustvarjata naravnost poejevske atmosfere. Sublimno v presežku estetskega ali, če hočete, lepega dopušča, da zremo grozo, ne da bi nas zanimalo vprašanje krivde ali dolžnosti pred zakonom.

“V dnevih, kadar te niti za hip ne morem iztisniti iz glave, grem v klet. Zaklenem vrata in si oblečem čisto belo haljo. Umijem si roke, odprem zamrzovalno skrinjo, potisnem roko proti dnu in vzamem goloba, kosa, miš ali vrabčka. Trupelce porinem v mikrovalovno pečico in počakam, da se malo odtali. Nato si nadenem kirurške rokavice ... vzamem skalpel ... zarežem ... in mislim nate ...” (*Angel varuh*).

Vse to pa opredeljuje le nekatere izmed zgodb, nikakor ne celotne zbirke. Čeprav je vsaka zgodba pripoved zase, bi morda veljalo opozoriti na tip pripovedi, ki se glede na željo kaže kot antipod omenjenemu, kot suspenz želje, ne njen triumf, temveč odsotnost. Te zgodbe hkrati izgubijo fantastičen značaj, kar bralcu ukrade varno zavetje nedotakljivosti. Zanj postanejo veliko bolj nevarne in neposredne. Zapredek ostaja, a ne preraste v obsedeno željo, temveč postane sam njen predmet. Subjekt namreč izgoreva v naporih imenovati in razkriti praznino, tisto, kar ga uničuje.

“Kajti iz tvojih ust hočem slišati nekaj, edino, česar resnično ne vem: katera je bila tista okvara v najinem življenju, da sva leta in leta vsak zase, z vzporednih poti, skrivoma pogledovala drug proti drugemu in čakala, da se bo eden od naju dokončno odločil. Kaj je bilo tisto, kar se je daljnega junijskega dopoldneva med najinim pohajanjem po orošenem tlaku podeželskega mesta zdelo tako zelo nemogoče in daleč kot smrt” (*Okvara*).

Želja po odkritju zeva pomeni trenutek deziluzije živega mrtveca, ki je umrl prav zaradi laži, da vrzeli ni, da bi katero koli življenje sploh moglo zakrpati to izvorno razpoko. Pred tem je vztrajal v utvari, da je mogoče zapredek uničiti, poražen pa ga želi le še razkri(nka)ti, mu nadeti ime. Ali ni na koncu tudi to le pobožna želja, ki ne more veliko upati? Kako vendar poimenovati nič?

“Kajti smrt lahko življenje iztisne samo tistim, ki tvegajo in se še pravi čas odločijo – četudi s strahom, pa naj si bo za bolečino – zato, da preživijo. Pri rečeh, ki so mrtve, pri ljudeh, ki živijo, četudi so umrli že davno, pa traja dolgo, včasih pogosto zelo zelo dolgo, preden razpadejo in se dokončno razkrojijo” (*Okvara*).

Ne vem natanko, kako je s tem, ali naj bi bila najslabša zgodba dobrega pisatelja še zmeraj dobra zgodba, da ohranimo avtoriteto avtorja, vendar je nujno poudariti, da *Fragma* po svoji literarni vrednosti ni povsem homogena celota. Čeprav je klasifikacija na *umetniško* in *neumetniško* nadvse tvegano in celo osovraženo početje v času, ki se povsem zadovolji s konceptom kulture, ki status artefakta določa iz institucionalnega konteksta, medtem ko v intrinzične kvalitete dela močno dvomi. Danes, ko ni nikakršnega mernika več, najmanj za tisto, kar nekaj naredi za umetnost (če je ta pojem sploh še pri življenju, pa zagotovo ni najbolj spoštovan), je najverjetneje nesmiselno govoriti o visoki in nizki (literaturi), pravzaprav si tega niti ne drznemo. Pa vendar, prezreti to vprašanje bi pomenilo izborni prozi naprtiti pretežko in zlasti nezasluženo breme. Klišejski dialogi, predvidljivi dogodki in njih razplet, infantilna čustvena zasvojenost literarnih likov v nekaterih zgodbah ustvarjajo daljo, ki preprečuje, da bi bralca pripovedni svet kakor koli resnično zapletel, in predvsem dajejo vtis, da je vsebina na teh mestih žrtvovana ideji, konceptu. Od tod – presenetljiva glede na sorodstvo odličnih tekstov – fikcijska brezkrvnost in okostenelost nekaterih (redkih) pripovedi. Tudi slogovno raven, ki jo sicer odlikuje naravnost virtuozna ukročenost pripovedovalca v perceptivni domet lika, mestoma kviri pretirana želja, da bralec ne bi spregledal več kot očitnega, kar nenazadnje sproži nerazumljivo koncentracijo neprepričljivih pesniških podob, ki nikakor niso značilnost zbirke. Preveč angažirana podoba junaka, ki si prizadeva, da v ničemer ne zgreši utrjenih predstav oziroma predsodkov o nepogrešljivih tipih urbane družbe, pripovedovalca (zagotovo nehote) zapelje celo v moraliziranje ali, če hočete, njegova vrednostna perspektiva postane preveč presojna.

To pa naj bralcu ne vzame poguma. Priča le o tem, da gre za takšno kratko prozo, ki ob sebi ne prenese slabe družbe.